

כלי שמלאכתו לאיסור

- א. שבת קכג: במשנה "ר' יוסי אומר" עד קכד: במשנה.
- ב. האם ר' שמעון מודה בכלי שמלאכתו לאיסור: ריטב"א קכד: "ולענין הלכה"; תוס' שבת לו. ד"ה הא ר' שמעון; מיוחסים לר' שבת קכב: ד"ה אלא אמר רבה; תוס' ר"ד שבת קכג: ד"ה דבר שמלאכתו לאיסור.
- ג. אופי איסור טלטול כלי שמלאכתו לאיסור: שו"ת הרשב"א ח"א תר"ו; חידושי הרשב"א ביצה כח: ד"ה רבינא אמר; פסקי הר"ד, שבת קנז; שבת מד. סוף ד"ה ור' שמעון; ריטב"א שבת מד. ד"ה אלא אי איתמר, בסופו "וכיוון דק"ל כר' יהודה..."; חיי אדם כלל ס"ו, ג-ד; ביאור הגר"א יו"ד רס"ו ס"ק ג.
- ד. השלכות: בה"ל ש"ח ו ד"ה כגון [א"ר, ס"ק יד; שו"ת אז נדברו ח"ט סימן כ"א]; פמ"ג מש"ז פתיחה לש"ח, "הב" (כלי שמלאכתו לאיסור) ובהמשך "הד" מ"ואם כלי שמלאכתו לאיסור" עד "לאו בסיס הוא"; ערש"ש ש"ח ט; [מאורי אש לגרשז"א פ"ב עמ' לו]; שו"ת אז נדברו ח"ט סימן כ' [בעיקר ד"ה ונפק"מ בהא]; מ"ב ש"ח ס"ק יב.
- ה. הגדרת כלי שמלאכתו לאיסור: משנה שבת קכב; רמב"ן שם ד"ה קורנס מ"וי"מ דנרות; הגהות אשר"י שבת פרק ג' סימן כ' ד"ה ודווקא; שו"ע ורמ"א ש"י ז (מקור הדברים שבת מד: "אמר רב יהודה... מותר לטלטלה"); מג"א ס"ק ה; גליון רע"א שם; שו"ע רע"ט ו; מ"ב ושעה"צ שם; מ"ב ש"ח ס"ק כ.
- איסור דרבנן: פמ"ג הנ"ל בפתיחה; בה"ל ש"ח ג' ד"ה כלי שמל"א.
- משמש לאיסור ולהיתר: בה"ל ש"ח ג, ד"ה קורדום (מקור הפמ"ג, בא"א ס"ס רע"ט, "ב' מלאכתו לאיסור" מ"צריך לחקור"); מ"ב ש"י ג ס"ק ט.
- מאוויר, שעון, מכשירי שמיעה וכד': שו"ת אג"מ אר"ח ח"ג סימן מ"ט; מנחת שלמה ח"א סימן ט' עמ' עד-עה בסוגריים; שו"ת אג"מ אר"ח ח"ה סימן כג; שו"ת ציץ אליעזר ח"ו סימן ו', חלק י"ד סימנים ל"ח-ל"ט; שו"ת יחווה דעת ח"ב מ"ט ד"ה אולם; שו"ת יביע אומר אר"ח סוף סימן י"ט וח"ז סימן ל"ח ד"ה ג' ולעניין.
- ספר טלפונים: שש"כ כ' הע' נב.
- מוקצה של תפילין: ב"י (תחילת ש"ח) בשם ספר המקדש; ש"ח, ד ונר"כ; שו"ע סימן ל"א; מג"א ש"ח ס"ק יא [פמ"ג מש"ז על ס"ק ג]; שש"כ כ' הע' לב.
- ו. הגדרת צורך גופו ומקומו: שבת קנד: "אמר רב הונא היתה בהמתו... והשקין נופלים"; בעל המאור סז. באלפס מ"יש מפרשי".
- ביצה טו. "זה הכלל כל שנאותין... בחול משלחין אותו ביו"ט"; רשב"א שם ד"ה מותר לטלטלו; תוס' שבת ס. ד"ה לא; מג"א ש"ח ס"ק יח; גליון רע"א על השו"ע, על סימן ש"ו במג"א ס"ק טו; שש"כ כ', סעיפים: ח, י, יב, ובהערות; שו"ת אז נדברו ח"ח סימן ל' (בעיקר בתשובה) [תהלה לדוד תנינא סימן נ"א]. [שו"ת אג"מ, אר"ח ח"ה סימן כ"ב אות כב].

ז. כלי שמלאכתו לאיסור שאין לו שימוש היתר בגופו: שבת לה: "א"ר יוסי ברבי חנינא.... הא ר' נחמיה"; תוס' לו. ד"ה הא ר' יהודה; בעל המאור סו: באלפס ד"ה אמר רב הונא, עד "אלא מן הצד"; רשב"א קנד: ד"ה והא מבטל [חידושי רע"א שבת מז. ד"ה הנח; תוס' רע"א שבת, פרק שלישי אות סה]; מג"א ש"ח ס"ק יח; מ"ב ש"ח ס"ק לד [ערוה"ש ש"ח, ס"ק כג]; שעה"צ רע"ט ס"ק ד [רמ"א תרנ"ח ב, ומ"ב שם ס"ק ד].

ח. הגיע לידיו בהיתר: ביצה ג. תוס' ד"ה אבל; שבת קכד. "יתביב רב ספרא... אגרף של רע"י [והגמ' שם שהובאה לעיל באות א']; רשב"א שם ד"ה ואתא רבי נחמיה, בסופו "מדאקשי לרבה"; מג"א ש"ח ס"ק ז; רמ"א רס"ו יב; מג"א שם ס"ק יט; ביאור הגר"א שם [מג"א סל"א ס"ק ה]; ביאור הגר"א י"ד רס"ו ס"ק ג; מ"ב ש"ח ס"ק יג; שעה"צ ס"ק יד; מ"ב ש"י ס"ק טו; בה"ל רס"ו ד"ה יכול [חזק"א סימן מ"ט, ח-י].

ט. טלטול אגב פת: שבת קכג. "מדוכה אם יש בה שום" וכו'; בעל המאור מז: באלפס, לקראת הסוף "וכבר ראיתי אחד מחכמי הדור..." ; רא"ש שבת כ"א סימן א; שו"ת הרא"ש כלל כ"ב אות ח' [בעניין המוקצה] ד"ה המין הרביעי (עד סוף הקטע "שרי לטלטולה אפילו מחמה לצל"); שו"ת רע"א סימן כ"ב; שו"ע הרב ש"ח כא; שו"ע ש"ח ה, ומ"ב שם ומ"ב של"ד ס"ק מז.

י. כלי שמלאכתו להיתר: רמב"ם כ"ה ה"ג; מ"מ שם; תוס' קכג: ד"ה הרי; שו"ת אבני נזר אר"ח ח"ב ת"ג; שו"ע ש"ח ד; מ"ב שם; ערוה"ש ש"ח טו [שו"ת אז נדברו ח"א סימן ע"ט אות קפו].

יא. טור, ב"י, שו"ע ונו"כ ומ"ב ובה"ל, ש"ח ג-ה, יד, מט [האם כלי שלא מטלטלים מדין חומרה הוא כשמלא"א? – עיין גם בשלמי יהודה פתיחה הע' לא], נ, נא; שש"כ כ' ה-יח.

חידושי הריטב"א מסכת שבת דף קכד עמוד ב

ולענין הלכה בטלטול כלים קיי"ל כרבא דהוא בתרא דכלים שמלאכתם להיתר אפי' מחמה לצל מותר לטלטלם, וכלים שמלאכתם לאיסור לצורך גופם ולצורך מקומם מותר בלבד, והא ודאי איתא אפי' לרבי שמעון דלית ליה מוקצה וקי"ל כותיה, דכלים שמלאכתם לאיסור לא מידי מוקצה נגעו בהם לאיסור אלא טלטול הוא שאסרו גזירה משום הוצאה וכשם שגזרו בימי נחמיה בן חכליה אפי' בכלים שמלאכתם להיתר, וא"ת היכי מוקמינן פלוגתא דטלטול שופר וחצוצרות בפלוגתא דרבי יהודה ורבי שמעון במוקצה בשילחי פרק במה מדליקים (לעיל ל"ו א'), י"ל שלא העמידו שם מחלוקתם אלא לענין טלטול לצורך גופם, מפני שיש כלים שמיוחדים למלאכתם ואין אדם רוצה להשתמש בהם אלא דוקא במלאכתם ואפי' שלא מטעם חסרון כיס, דבהא איכא משום מוקצה אליבא דרבי יהודה, כגון מטה שייחדה למעות וקינה של תרנגולין כדאיתא לעיל בפרק כירה (מ"ד א' מ"ה ב'), וזהו הטעם בחצוצרות שדרך בני אדם לייחד אותה למלאכתה ושלא להשתמש בה לדבר אחר ומשום הכי אית ביה משום מוקצה לרבי יהודה, מ"ר (יהודה) ז"ל.

חידושי הר"ן (מיוחס לו) מסכת שבת דף קכב עמוד ב

אלא אמר רבה קורנס של נפחין וכו'. ולפום האי סברא לא אתא ר' יוסי לחידושי מידי אלא מסר הגדול ויתד של מחרישה. אי נמי דבהני אפילו רבנן מודו משום דהן מוקצין מחמת חסרון כיס

דהא ר' שמעון גופי' מודה בה כדאיתא לקמן וכל הכלים דנקט ר' יוסי לרבוויי אפי' בשני בני אדם כדאיתא לקמן בברייתא. ומיהו ודאי נראה דאפילו לר' שמעון דלית לי' מוקצה מודה הוא בכלים שמלאכתן לאיסור שהן אסורין לטלטל לצורך מקומן או מחמה לצל למר כדאית לי' ולמר כדאית לי' דלאו משום מוקצה נגעו בהם אלא טלטול הוא שאסרו בשבת בדברים שאין תשמישן רגיל ומשום הוצאה הוא שגזרו כדאיתא לקמן בפירקין, והא דמוקמינן פרק במה מדליקין פלוגתא דטלטול שופר וחצוצרות בפלוגתא דר' יהודה ור' שמעון התם הוא במטלטל לצורך גופן וטעמא משום דשייך בהו מוקצה לפי שחצוצרות אדם מיחד אותן למלאכתן ואין דרך להשתמש בהן לגמיע בהן את המים ולהכי אית בה משום מוקצה לר' יהודה, וכן בכל כלים שמיוחדין למלאכתן ואין אדם רוצה להשתמש בהן למלאכה אחרת כלומר שאין דרכו להשתמש לאותה מלאכה אחרת ובהני הוא דשייך מוקצה למאן דאית לי' מוקצה וכגון מטה שיחדה למעות וקנה של תרנגולין כדאיתא בפר' כירה אבל לית בהו טעמא דמוקצה מחמת חסרון כיס וכן כתב הרא"ה ז"ל:

תוספות ר"ד מסכת שבת דף קכג עמוד ב

דבר שמלאכתו לאיסור לצורך גופו ולצורך מקומו אין אבל מחמה לצל לא עיין מה שכתבתי במהדורא קמא בפ' נוטל אדם את בנו דהא דרבא אליבא דר' יהודה הוא אבל ר"ש דלית לי' מוקצה אפי' מחמה לצל שרי אבל ריב"ם זצוק"ל כתב דמודה ר"ש בהני ואין ממש בדבריו:

שו"ת הרשב"א חלק א סימן תרו

שאלת במה שכתבת בפרק אין צדין (דף כ"ח) גבי שפוד. אלא שעדיין נצטרך לומר דאף קערות שאכל בהם בשאינם בביתו שהוא שם אסור לטלטלם בידו אלא לצורך גופו ומקומו. ותמהת אתה דמוקצה מחמת מאוס אפילו לצורך גופו ומקומן אסור לטלטל. וכדמוכח בכמה דוכתי במסכת שבת. וביצה נמי אסור לטלטלה לכסות בה הכלי. וכן כתב הר"מ במז"ל דמוקצה אסור לטלטלו אפילו לצורך גופו ולצורך מקומו. תשובה כל מוקצה בין מחמת איסור בין מחמת מיאוס כל שיש תורת כלי מותר לטלטלו לצורך גופו ולצורך מקומו. ולא אמרינן מוקצה אסור בטלטול אפילו לצורך גופו ומקומו אלא בשאין לו תורת כלי כביצה או גרעיני תמרה וקליפין ועצמות וכיוצא בהן. אבל כשיש לו תורת כלי אין הפרש בין מוקצה מחמת מיאוס למוקצה מחמת איסור לטלטלו לצורך גופו ומקומו. ולא הוציאו מכלל זה אלא מסר הגדול וחבירו המיוחד לו מקום.

חידושי הרשב"א מסכת ביצה דף כח עמוד ב

רבינא אמר אף על גב דלית ביה בשר מידי דהוה אקוץ בר"ה. וא"ת ל"ל מהאי טעמא והא כלי שמלאכתו להיתר ב"ט הוא. ובתוס' נדחקו בזה ואמרו שהשפוד אין לו תורת כלי [וכל שאין לו תורת כלי אינו] (ו)ניטל בשבת כדאמרינן בפרק כל הכלים, וזה דבר תימה הרבה בעיני שאפי' קנים ומקלות יש להם תורת כלי וניטלין בשבת כדאמרינן בפרק כל הכלים אמר רבי אלעזר קנים ומקלות וגלוסטרא ומדוכה כלם קודם התרת כלים נשנו כלו' אבל לאחר התרת כלים שאמרו כל הכלים ניטלין בשבת אף אלו מותרים. ואפשר לומר דשפוד אסור לטלטלו משום דמוקצה מחמת מיאוס הוא ואף על גב דרבינא גופי' פסק בשלהי פרק בתרא דשבת כרבי שמעון דלית ליה מוקצה ואפילו במוקצה מחמת מיאוס, וכן נמי שמואל בשלהי פ"ק דשבת בכרכי דזוגי

הא אמר רב נחמן דבי"ט סתם לן תנא כר' יהודה ורבינא ושמואל אית להו הכין, וזו ראייה לר"ף ז"ל שפסק כר' יהודה בי"ט, אלא שעדיין נצטרך לומר דאף קערות שאכל בהן אסור לטלטלן בי"ט אלא לצורך גופן ולצורך מקומן, ומיהו אם הם בבית שעומד שם מותר לטלטלן בין שפוד בין קערות ולהוציאן משום גרף של רעי, וכדגרסינן בפ' כל הכלים א"ל אביי לרבה למר אליבא דר' נחמיה הני קערות היכי מטלטלינן להו, א"ל רב ספרא חברין כבר תרגמה מידי דהוה אגרף של רעי. [עי' בתשו' סי' תר"ו].

פסקי ר"ד מסכת שבת דף מד עמוד א

ור' שמעון לית ליה מוקצה, והיה מתיר כל הנירות חוץ מן הנר הדולק. פי' בשעה שדלק, אבל אם כבה מותר לטלטלו. דלא מיבעיא מוקצה מחמת מיאוס כגון נר ישן דלית ליה, אלא אפי' מוקצה מחמת איסור, כגון נר הדלק בשבת, לית ליה, אלא כיון שכבה מותר לטלטלו. בשילהי מסכתין פליגו בה רב אחא ורבינא, חד אמ' הל' כר' שמע' לבר ממוקצה מחמת מיאוס, כגון כלים שמלאכתן לאיסור דהיינו קורנס של נפחין וכלי הנגר וכיוצא בהן, שהן מוקצין מפני שמלאכתן לאיסור, אבל לא מאיסי, התם ודאי הל' כר' שמע', אבל נר ישן שמלאכתו לאיסור והוא מוקצה מחמת מיאוס אין הל' כמותו, אלא אסור לטלטלו. וחד אמ' במוקצה מחמת מיאוס נמי הל' כמותו, לבר ממוקצה מחמת איסור ומאי ניהו נר שהדליקו בה באותה שבת, פי' אפי' נר ישן שהוא מוקצה מחמת מיאוס אם לא הדליקו בה באותה שבת מותר לטלטלו, לבר ממוקצה מחמת איסור, שאם הדליקו בה באותה שבת הוא מוקצה מחמת איסור תורה שאסור לכבותו ולטלטלו, והילכך אף על פי שכבר 170 אסור לטלטלו, ואין הל' בזה כר' שמע' דשרי אפי' מוקצה מחמת איסור. אבל מוקצה מחמת חסרון כיס אפילו ר' שמע' מודה, דתנן כל הכלים ניטלין בשבת, פי' ואף על פי שמלאכתן לאיסור, חוץ מן הניסר הגדול ויתד שלמחרישה, פי' מפני שהן כלים גדולים אדם מקצה להם מקום שלא יטלטלם אדם וישברם ויהיה להם חסרון כיס, בזה גם ר' שמע' מודה. וקיימ' לן כל היכא דפליגי רב אחא ורבינא הל' כדברי המיקל, ואפי' מוקצה מחמת מיאוס הל' כר' שמעון, ונר ישן שרי. אבל נר שהדליקו בה באותה שבת, דהוי מוקצה מחמת איסור, אינמי שמן הנותר בו, אין הלכ' כר' שמע' דשרי אלא אסור הוא. ונראה לי דאע"ג דנר שהדליקו בו באותו שבת וכבה אסור לטלטלו, אם הוא צריך למקומו מותר לטלטלו, מידי דהוה אכלים שמלאכתן לאיסור לר' יהוד' שאוסר לטלטלן ולצורך גופן ולצורך מקומן מותר. והם הכי נמי הכא, דכל מוקצה שוה לר' יהוד', ואין לחלק בין מוקצה למוקצה, וכל מוקצה שרי לטלטוליה לצורך גופו ולצורך מקומו והוא שיש עליו תורת כלי, לאפוקי אבנים וכיוצא בהן.

חידושי הריטב"א מסכת שבת דף מד עמוד א

וכיון דקי"ל כר' יהודה במוקצה מחמת איסור כל נר שהדליקו בו באותה שבת אסור לטלטלו ממקומו ואף על פי שכבה ואפי' לצורך גופו ולצורך מקומו, דכל שאסור מחמת מוקצה לצורך גופו ולצורך מקומו הוא דאסור, דאילו שלא לצורך דכולי עלמא אסור בכל כלי שמלאכתו לאיסור, ואין לטלטלו על ידי ככר או תינוק שלא אמרו ככר או תינוק אלא למת בלבד משום כבוד הבריות, ובתוספות אומרים כי הרב ר' יעקב מקינון היה מתיר לטלטל הפמוט שכבה משום

דאנינא דעתיה והוה ליה כגרף של רעי, אבל לשאר בני אדם לא היה מתיר שאין כל אדם נאמן לומר אנינא דעתאי אלא בתלמיד ירא שמים.

חיי אדם חלק ב-ג (הלכות שבת ומועדים) כלל סו סעיף ג - ד

כלים שמלאכתן להיתר או אפילו לאיסור ולהיתר, כגון קערות וסכינים וכוסות וקדרות, אף על פי שמבשלין בו, מכל מקום דרך להשתמש בו בלא בישול, וכל כיוצא בזה, שאין אדם מקצה דעתו מלהשתמש בהם, ולכן כולם הם מוכנים, רק שרצו חכמים לגזור שלא לפנותן ממקום למקום משום טרחא יתירה כמו שבארנו. ולכן אם עושה לצורך הכלי שלא יגנב או שלא יפסד מקור וחום וכיוצא בו, מותר לטלטלו ולהעמידו במקום המשתמר (שם). ומכל מקום, כלים הנעשים מפרקים או שיש בהן חריצים הדומין לפרקים, אסור לטלטלו, דשמא יפול ויתפרק ויחזירנו ונמצא עושה כלי בשבת, אלא אם כן דרך אותו כלי להיות רפוי, כדאיתא במלאכת בונה (סימן רע"ט [ושי"ג]):

ד – כלים שמלאכתן לאיסור כמבואר לעיל כלל ס"ה סימן ד' דמהם מקצה דעתו מחמת איסורן וגם דיש לחוש שמא יבא לעשות מלאכה בהן, ולכן אסרו לטלטל אפילו לצורך הכלי שלא יפסד ויגנב, ולא התירו אלא אם כן הוא לצורך השבת, כגון לפצוע אגוזים ולכסות בהן כלים ולפתוח בו דלת ותיבה וכיוצא בו צורך לשבת. או אפילו אינו צריך לגוף הכלי אבל צריך למקום הכלי, דלתשמישים אלו אינו מקצה מדעתו, שהרי גם בחול לפעמים משתמש בהם לצורך גופם או מקומם. ואפילו אם עכשיו עיקר כוונתו לצורך הכלי, כיון שעל כל פנים מטלטלו לצורך גופו ומקומו, מותר, דאין כאן מקום לגזור (ש"ח סעיף ג):

ביאור הלכה סימן שח סעיף ו

* כגון שברי עריבה וכו' – ואז אפילו מחמה לצל מותר ככלי שמלאכתו להיתר ובאינם ראויים לשום מלאכה אפילו לצורך גופו ומקומו אסור [וכן מצדד הפמ"ג בכמה ראיות עי"ש]:

פרי מגדים אורח חיים משבצות זהב סימן שח

הב', מלאכתו לאיסור, משמע אפילו עושה מלאכה דרבנן מקרי מלאכתו לאיסור. וכי תימא מעות למה אסור דהוה מוקצה מחמת גופו ולא מלאכתו לאיסור לסחור בהן שאסור בשבת, יש לומר וודאי הכין הוא, ועדיפא קאמר דהוה נמי מוקצה מחמת גופו כאבנים דלא חזי למידי כו' ולא תורת כלי עלייהו, ואסור לצורך גופו ומקומו. ואם יש נקב במטבע זהב או אוזן וראוי לתלותו בצוואר בתו ומכל מקום הקצה לסחור בהן, אז יש לומר דלא הוה מוקצה מחמת גופו, רק מוקצה מחמת מלאכתו לאיסור, ושרי לגופו ומקומו, עיין מ"א [סימן] ש"א [ס"ק] מ"ה וסימן ש"ג סעיף כ"ב ומ"א [ס"ק] ח"י, ואי"ה יבואר לקמן סעיף כ"א [משבצות זהב אות טז] מזה. וכלי שמלאכתו לאיסור על פי הרוב, ומיעוטא משתמשין בו היתר, אם ניזול בתר הרוב, ועיין מ"א אות ט' ובכנסת הגדולה בהגהות הטור בשם שלטי גבורים, יע"ש. ובחדושי הרשב"א שבת קכ"ג [ע"א ד"ה הא דתנן] מדוכה שיש בה שום דמותר, הטעם, כקדירה המטלטלת עם התבשיל, הואיל ואיסורה משתמש לאיסור ועכשיו משתמש היתר, יע"ש, משמע קדירה שמבשלין בה, ריקנית, מחמה לצל אסור, אף על גב דלפעמים נותנין בה פירות וכדומה, הואיל ורובה לבישול הוה כלי שמלאכתו לאיסור, עיין מה שכתבתי בסימן רע"ט [אשל אברהם אות יד דין ב] בזה. וכל שכן כלים שמבשלין בהם טע וקאווי, שאין מיוחדים כי אם לבישול, ריקנים, אסור מחמה לצל.

ורחיים של פלפלין וקאוי שיש בו בית קיבול לבשמים ג"כ, עיין סימן ש"י סעיף ח' ומ"א כאן [ס"ק] א', ואי"ה שם יבואר. ומדברי חדושי הרשב"א [הנ"ל] משמע כלי מלאכתו לאיסור אף על פי שאין עושין בו מלאכת איסור, כי אם שממילא איתעביד איסור, והוא הדין מעות ונר. אבל יש מחלוקת בזה, כי יש אומרים דוקא שעושין בו בידים מלאכת איסור, כקורנס וכדומה, ובסימן רע"ט [אשל אברהם אות יב ויד] כתבנו מזה.

פרי מגדים אורח חיים משבצות זהב סימן שח

ואם כלי שמלאכתו לאיסור מונח עליו, צ"ע אם הוה בסיס, דלצורך גופו ומקומו שרי לטלטל מלאכתו לאיסור, יש לומר דהתחתון לאו בסיס הוא.

ערוך השולחן אורח חיים סימן שח סעיף ט

האמנם דבר אחד יש שנחלקו ר"י ור"ש והלכה כר"י וביאר הבה"ג הטעם משום דגם ר"מ ס"ל כר"י והו"ל ר"ש יחיד במקום רבים והיינו במוקצה דבין השמשות כגון נר שדלק בין השמשות וכבה דס"ל לר"י מיגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא ור"ש ס"ל דכשנסתלקה המוקצה מותר ובזה הלכה כר"י וז"ל הבה"ג בפ"ג מה' שבת והיכא דהוה עליה אפרוחין כל בין השמשות אסור לטלטולי כולי יומא מדאיתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא וכו' ולית הלכתא כר"ש בנר שהדליקו בה באותה שבת הואיל ושוו ר"מ ור"י להדדי בכירה והו"ל יחיד במקום רבים עכ"ל וכ"כ שם בפכ"ד דבכולי הלכה כר"ש לבד מזה ע"ש וזהו כללי דיני מוקצה והפרטים יתבארו בסי' אלו בס"ד:

משנה ברורה סימן שח ס"ק יב

(יב) בין לצורך גופו – ומיירי [יג] שאין לו כלי היתר לתשמיש זה דאל"ה אין לו להשתמש בכלי זה:

חידושי הרמב"ן מסכת שבת דף קכב עמוד ב

ויש מתרץ דנרות לאו מלאכתו לאיסור הוא שאינו אלא בסיס לפתילה ושמך ואין עושין מלאכה ולא אמרו אלא כגון קורנס ומגירה שבהן עושין מלאכת איסור, ולהכי נמי לא קשיא להו ברייתא דנרות ופמוטות (מ"ד א') דר"מ ור"ש מתירין בהן ור"י אסרן במוקצין מחמת מיאוס ואיסור היום הא משום מלאכתן דברי הכל מטלטלין, כ"כ הראב"ד ז"ל. ולי נראה שנרות משמשי שבת הן ואין מלאכתן לאיסור אלא כגון קורנס ורחת שאין להן תשמיש קבוע בשבת, א"נ רב יהודה ממתני' גופה איתותב והדר ביה, תדע דהא קאמר לעיל בפ' ואלו קשרים (ק"ג א') כלי קיזאי מותר לטלטלן בשבת ומלאכתן לאיסור הן.

הגהות אשרי מסכת שבת פרק ג סימן כ

ודוקא לצורך גופו או לצורך מקומו אבל לצורך לשומרו או מחמה לצל אסור כדפרישית לעיל גבי שופר וא"כ הדליקו עליו בשבת אפי' לצורך גופו ומקומו אסור. מהרי"ח:

ביאור הלכה סימן שח סעיף ג

* כלי שמלאכתו לאיסור – אפילו איסורו הוא רק מדרבנן [פמ"ג] ועי"ש עוד לענין קנא"ק האל"ץ בית קיבול ועץ תקוע ע"י שרויף ונותנים שם אגוזים כדי לשברם האריך בזה ולבסוף צידד להקל:

ביאור הלכה סימן שח סעיף ג

* קורדום לחתוך וכו' – במשנה חשיב שם עוד מגירה לגור בה את הגבינה ועוד כמה דברים עי"ש והנה רש"י פירש שם שהוא סכין מלא פגימות ומשמע לכאורה דמגירה ממש אין חילוק בין גדולה לקטנה דבכולהו מקפיד שלא יפגמו ומיוחד להו מקום והוא בכלל מסר הגדול שנזכר שם במשנה אכן מפירוש המשניות להרמב"ם משמע דמגירה קטנה הוא רק בכלל כלי שמלאכתו לאיסור וצ"ע בטעם הדבר. ודע דכתב הפמ"ג והעתקתיו במ"ב דכלי שרוב מלאכתו לאיסור הוא ג"כ בכלל כלי שמלאכתו לאיסור והביא ראיה מרשב"א לענין קדירה עי"ש ולענ"ד היה נראה דזה דוקא אם עיקרה הוא רק למלאכת איסור ורק לפעמים משתמש בה להיתר ולענין זה יש ראיה מקדירה דמשמע מרשב"א דהיא כלי שמלאכתו לאיסור דעיקרה נעשה לתבשיל אבל אם דרך הכלי להשתמש בה לשניהם ורק שלאיסור משתמשים בה יותר מנלן דמקצה דעתיה מניה דהלא עשויה למלאכת היתר ג"כ וצ"ע:

ש"ת אגרות משה אורח חיים חלק ג סימן מט

בשעון ופען המחוברין לעלעקטרי אם מותרין בטלטול ח' אלול תשכ"ב. מע"כ ידידי הנכבד מוה"ר גדליה זופניק שליט"א.

בדבר שעון עלעקטרי וכן פען שמחובר לעלעקטרי בחוט ארוך אם רשאים לטלטלו בשבת באופן שאין לחוש שינתקו ממקום חבורם להעלעקטרי, הנה שלא לצורך גופן ומקומן יש טעם גדול לאסור שהרי הכח שעושה המלאכה בהן הוא באיסור עי"י חבורן להעלעקטרי, אף שאין עצם מלאכתן ענין איסור דהוראת השעות וגלגול הפען לעשות רוח אינו איסור כיון דעכ"פ נעשו באיסור, אבל לצורך גופן ומקומן מותר משום שהם כלים דהשעון הוא כלי כמפורש בכלים פ"ב מ"ד וכן הפען הוא כלי שהרי משתמשים בהם לידע השעות ולקרר הבית וכלים שמלאכתן לאיסור מותר לטלטל לצורך גופן ומקומן אף כשעצם המלאכה הוא ענין איסור כקורנס של זהבים ונפחים כדאיתא /באו"ח/ בסימן ש"ח סעיף ג', וכ"ש באלו שעצם מלאכתן אינו ענין איסור רק שנעשו עי"י איסור שיש להתיר לצורך גופן ומקומן. ואף להאוסרין בנר שהדליקו בו בשבת לטלטל אף לצורך גופו ומקומו /באו"ח/ בסימן רע"ט סעיף ב' לא שייך לכאן משום דכיון דהוא באופן דא"א לנתקן מעולם לא נאסרו לצורך גופן ומקומן, עיין בט"ז שם סק"ב. ידידו המברכו בכוח"ט, משה פיינשטיין.

ש"ת אגרות משה אורח חיים חלק ה סימן כג

בענין מוקצה במכשירי חשמל

בע"ה ט"ו מנחם אב תמש"ה.

לכבוד נכדי היקר חביבא דנפשאי הרה"ג מוהר"ר מרדכי טנדלר שליט"א.

הנה כתבתי כמה פעמים בענין זה, וכן פירסמתי דעתי בעל פה למעשה בענין זה, וכבר הם דברים מפורסמים וידועים. אבל מאחר שכמה העירו שכנראה יש כעין מבוכה בשיטתי במש"כ באג"מ או"ח ח"ג סימן מ"ט, ובאו"ח ח"ד סימן צ"א סעיף ה', על כן ביקשתי שיעתיקו דברים אלו בזה הלשון כדי לפרסם דעתי בספרי הבא.

הנה כלי חשמל הגם שפועלים על ידי החשמל ומחוברים להחשמל ואפילו מנורת חשמל, למעשה אינם מוקצים בשבת, ומותר לטלטלם, אלא א"כ הם כלים שעושים בהם מלאכה. אבל אם

פעולתם אינה מלאכת שבת אין להחשיבם כמלאכתו לאיסור מחמת שמקבלים כוחם על ידי דבר האסור כמו חשמל, דדבר שמלאכתו לאיסור פירושו דבר שעושים בו איסור, ולא דבר שנעשה ע"י איסור. ורק צריך להיזהר שלא להפרידם מחיבורן להחשמל.

ואם אחד רוצה להחמיר לעצמו יותר (הגם שאני בעצמי אינני נוהג כן) הרשות בידו. אך אז יש לידע שלכל הפחות מותר לטלטל גם נר חשמל לצורך גופו ומקומו (אבל עיין לעיל סימן כ"ב סעיף ל"ו שיש לחשוש מצד מה שדומה נר חשמל לנר של אש ממש). ובנוגע למה שנכלל בהיתר לצורך מקומו, נראה, שגם אם צריך שהמקום שעליו הולך האור כעת יהיה חשוך, נמי מקרי צורך מקומו.

זקנך אוהבך, משה פיינשטיין.

ש"ת ציץ אליעזר חלק ו סימן ו ד"ה והנה בנוגע

והנה בנוגע להפעלתה ביום השבת גופא, אף על פי שמסכים אנכי עם כת"ר דאין כאן לא משום אולודי קלא וגם לא משום משמיע קול [עמ"ש בקשר להגדרות הענינים האלה בספרי שו"ת ציץ אליעזר ח"ג סי' ט"ז וחלק ד' סי' ל"א עיין שם ואכמ"ל בדברי הערוך השלחן באו"ח סי' של"ח סעי' ח' במ"ש שם לענין הקאמע"ר טא"ן של החזנים עיין שם ובמ"ב בסק"ד ס"ל בפשיטות דאסור]. +בספר נעם ספר שני שי"ל בשנת תשי"ט פרסמתי הבירור הזה, אחרי שכבר היה מודפס בגליונות הספר. ושם הרחבתי קצת פיסקא זאת בנוסחא דלהלן: בדבר הפעלתה ביום השבת גופא אף על גב דנראה שי"ל דאין כאן לא משום אולודי קלא וגם לא משום משמיע קול, בהיות ואין שום קול נשמע מבחוץ והוא מגיע רק לעצמו ובאותו מובן שאחרים שומעים מדי דבר אליהם בשיחה רגילה, וזה בהרבה יותר טוב מהשמעת הקאמע"ר טא"ן של חזנים בשבת אשר הערוה"ש באו"ח סי' של"ח סעי' ח' כותב להמליץ על מה שנוהגים העם היתר בכך, ועיין שם במ"ב בסק"ד דס"ל בפשיטות לאיסור, וכן עיין בשו"ת נהרי אפרסמון חיו"ד סי' ג' ושו"ת רשב"ן סי' ט"ז וס' מלמד להועיל או"ח סי' ס"ג ע"ש ואכמ"ל דלפנינו אין כלי שיר וגם לא הגברת והולדת קול כבקאמע"ר טא"ן שמלמד לאדם כיצד לכוון ולשנות קול ניגונו, כמובן. ועמ"ש בקשר להגדרות הענינים האלה של הולדת ומשמיע קול בספרי שו"ת ציץ אליעזר ח"ג סי' ט"ז וח"ד סי' ל"א עיין שם ואכמ"ל. [כעת עם גמר ההדפסה הופיע לאור שו"ת יביע אומר ח"ג ליד"נ הגר"ע יוסף שליט"א ובחאו"ח סי' כ"ב מאריך במיוחד בדיון הקאמע"ר טא"ן עיין שם, ואכמ"ל]. +

ש"ת ציץ אליעזר חלק יד סימן לח

א אם ובאיזה אופן מותר לשאת שעון אלקטרוני בשבת ואם מותר ללחוץ על כפתור שבו ולהחליף עי"כ משעה לתאריך. ב אם אפשר לברך ברכת מאורי האש במוצש"ק על החשמל. ב"ה. י"ב תמוז תשל"ח. ירושלים עיה"ק תובב"א. לכבוד מר שלמה מגילנר נ"י. בבני ברק. מכתב – שאלתו קבלתי לנכון. והנני להשיבו כדלקמן.

וז"ל שאלתו: הייתי רוצה לשאול את כבוד תורתו היות וקבלתי במתנה שעון אלקטרוני דהיינו שיש בו סוללה קטנה מאד וע"י לחיצה על כפתור נדלקת נורה קטנה ואולם אפשר לראות את השעה גם בלי הדלקת הנורה, וכן ע"י לחיצה בכפתור אחר מתחלף השעה בתאריך, שאלתי היא מה דינו של שעון כזה בשבת, ובאם מותר ללחוץ ולהחליף משעה לתאריך עכ"ל שאלתו.

(א) והנה בספרי שו"ת צ"א ח"ו סימן ו' מדי דברי אודות נשיאת מכונת חרשים לחרש בשבת, ביארתי דאין לאסור נשיאתה משום טלטול מוקצה. וכמו"כ אף על פי שהסוללה נמצאת בפעולה לא שייך שנאמר בה דהכל נעשה בסיס לשלהבת, והוא, בהיות דרך ההשתמשות בה הוא כמעט דוקא בדרך הליכה וטלטול, בשעה שהחרש הולך ברחוב ובא בין אנשים, ועכ"פ אין דרך ההשתמשות דוקא כשהיא מונחת במקומה, אלא מן הדרך הוא לטלטלה. וכמו"כ גם אין בה חשש כלל לדילמא תכבה ע"י הטלטול, דזה שייך רק גבי פתילה עם שמן והדומה לה, ולא בכגון סוללה חשמלית לכן אין כאן כלל דבר המוקצה, ואין כאן בסיס לשלהבת, והכל נחשב כלי – תשמיש המשמשים לשמיעת החרש, באופן שהו"ל זה איפוא כשאר כלים המשמשים ואין כאן שוב דבר המוקצה, ובססתי את הדבר על מקורות הלכה ובתוכם על האמור בזה בחזון איש ה' שבת סימן י"ג אות ט"ז יעו"ש, וכמו"כ מה שכתבתי נוספות בזה בח"ז סימן י"א עיין שם.

וא"כ לפי"ז נראה, דמאותם הטעמים והנימוקים אין לאסור גם בנידונו נשיאת שעון אלקטרוני בשבת משום טלטול מוקצה, בהיות שזהו דרך שימוש לבני אדם בדרך נשיאתם והילוכם, ואין גם חשש לדילמא תכבה הסוללה ע"י הטלטול, ולכן נחשב שעון כזה כשאר כלים המשמשים ואין כאן כלל דבר המוקצה, וגם לא בסיס לשלהבת, ומותר על כן לשאת אותו בשבת.

(ב) אולם היות שהרגילות הוא ללחוץ על הכפתור בימות החול להדליק הנורה קטנה כדי שיוכלו לראות בבירור את השעה, ושזה מבעיר ממש, לכן משום גזירת חכמים של שמא יטה אסור שימצא בשבת בצורה חפשית בשעה שנושא אותו על ידו ומשתמש בו. ויש לסדר סוגר מיוחד או להדביק פלסטר קטן מסביב לכפתור זה ליום השבת באופן שיהא לו למזכרת שלא יבא בש"ק ללחוץ על הכפתור ולהדליק כדרכו בזה בחול, ובדומה לזה כתבתי בספרי שם גם בההיא דמכונת חרשים.

(ג) כמו כן נראה לי שאסור בשבת ללחוץ גם על הכפתור השני כדי להחליף השעה בתאריך, כי בודאי מפעיל עי"כ את הסוללה האלקטרונית ההולכת וכלה לפי רוב השימוש בה, וגם מוליד זרמים, ויש גם לחוש בזה משום מתקן מנא והכנסת רוח – חיים – זרמי בכל חלקי השעון החשמלי, הכל כפי מה שכתבתי לעורר ולבאר בספרי שם בנוגע למכונת – חרשים, כדיעו"ש, ונוסף לכל זה יש עוד לחוש לנידונו עכ"פ משום מראית העין של דנראה ככותב, וזאת אפילו בהנחה שלא גורם בלחיצת הכפתור לידי גרמת כתיבה ממשית. לזאת יש לסדר שהסוגר שיסודר לש"ק או הפלסטר יקיף גם כפתור זה.

(ד) ובנוגע למה ששואל אותי לבסוף אם מותר לברך ברכת מאורי האש במוצש"ק על חשמל. יעוין בספרי שו"ת צ"א ח"א סי' כ' פי"ג שדנתי בזה והעלתי שאם כי מצוה מן המובחר לברך על אבוקה של שעה או סתם אבוקה של צירוף אורות, אבל מעיקרא דדינא יכולים שפיר לברך על נר – חשמלי ברכת מאורי האש במוצש"ק, ורק מן המבוחר /המובחר/ גם אז לייחד נר – חשמלי לצורך הבדלה חוץ מנר החשמל המיוחד להאיר בבית עיין שם. ואוסיף לציין בזה לדברי ספר נחלת שמעון (אמוראי) סימן ט"ו שמביא בשם רב אחד שהעיד לפניו שראה להגאון ר' חיים סאלאוויצק ז"ל שבירך על החשמל בורא מאורי האש ע"ש. ואכמ"ל יותר. בברכה אליעזר יהודא וולדינגר /וולדינגרג/.

שו"ת יחזקאל דעת חלק ב סימן מט

אולם בשעון האלקטרוני המופעל על ידי מצבר, יש לדון בדבר, כי שמא יש לאסור טלטול ונשיאתו בשבת משום שנחשב כבסיס לדבר האסור. וכיוצא בזה כתב הגאון רבי עקיבא סופר בשו"ת משנת ר' עקיבא (סימן כט), בדין מכונת שמיעה בשבת, המופעלת על ידי סוללה חשמלית, שיש לאסור אפילו אם הופעלה מערב שבת, ואין שום לחיצה על הכפתור בשבת, שאין בזה לא הבערה ולא כיבוי, מכל מקום יש לדון לאסור משום טלטול מוקצה, כיון שמופעלת על ידי חשמל. ע"ש. וכן העיר לאסור בזה הגאון רבי עובדיה הדאיה בשו"ת ישכיל עבדי חלק ה' (סימן לח אות ד), שהנושא מכונת שמיעה בשבת, הרי זה כמטלטל נר הדולק בשבת שאסור. ע"ש. אולם לפי מה שהסביר הגאון מופת הדור בעל החזון איש בהלכות שבת (סימן יג אות טז), במה שאמרו (בשבת מז ע"א) הנח לנר שמן ופתילה, שנעשה בסיס לדבר האסור, היא השלהבת, שלכאורה מה ההבדל בין הנר ושמן ופתילה, מדין שלהבת, והרי גם הנר אינו ראוי אלא לתשמיש האור, ואם לא נחשב מוקצה כיון שאפשר להשתמש לאורו, אם כן גם השלהבת לא תהיה נחשבת למוקצה. ותירץ, כי דרך השימוש בנר הדולק כשהוא מונח וקבוע במקומו, ואין דרך לטלטלו, ודבר שאינו עשוי לטלטלו, אף על פי שנהנה ממנו בשבת נחשב מוקצה, אבל נר שמן ופתילה שמוותרים לאחר שכבתה השלהבת מעתה אינם נחשבים למוקצה. ורק בשעה שהנר דולק נאסרו בטלטול משום שנעשו בסיס לדבר האסור. ע"ש. ונראה ללמוד מדבריו שמכונת שמיעה אין מקום לאסור אותה בטלטול מטעם שמופעלת על ידי מצבר חשמלי, הואיל ודרכה לטלטלה לצורך השימוש בה. וכן העיר לנכון בשו"ת ציץ אליעזר חלק ו' (סימן ו אות ד), והעלה להתיר לכבדי שמיעה להשתמש במכונת שמיעה בשבת. וראה עוד בשו"ת ציץ אליעזר חלק ז' (סימן יא). וכן העלה להקל הגאון רבי יוסף אליהו הנקין בספר עדות לישראל (עמוד קכב). וכן פסק בשו"ת חלקת יעקב חלק ג' (סימן קפו). וראה עוד בזה בשו"ת מנחת יצחק חלק א' (סימן לו), וחלק ב' (סימן יז אות ד). ובשו"ת משפטי עוזיאל (חלק אורח חיים מהדורא תנינא סימן לו). ובשו"ת הלל אומר (סימן ריט ור"כ). ולפי זה גם לענין שעון אלקטרוני המופעל על ידי מצבר, כל שאינו לוחץ על הכפתור בשבת, אלא הוא פועל והולך מעצמו, יש להתיר לשאתו בשבת +לאור האמור השבתי לשואלי דבר אודות שמיכה חשמלית המחוברת מערב שבת לזרם החשמל, האם מותר לטלטלה ולהתכסות בה בשבת, והשבתי להתיר על פי הנ"ל, ושאל בזה משום בסיס לדבר האסור. וכן מצאתי בשו"ת חלק יעקב חלק א' (סימן מ) שנשאל בזה, והעלה שאין לחוש בזה משום מוקצה כלל, וגם אין לחוש שמא על ידי השימוש בשמיכה בשבת, תנתק מחבורה אל זרם החשמל, שהרי זה בגדר דבר שאינו מתכוין, וקיימא לן כרבי שמעון שדבר שאינו מתכוין מותר. וכמו שאמרו גם כן כיוצא בזה בשבת (מו:). ע"ש. והניף ידו שנית בשו"ת חלקת יעקב חלק ג' (סימן קפא), לחזק דבריו הנ"ל. וכן הגאון רבי משה פיינשטיין בשו"ת אגרות משה כרך ה' (חלק או"ח סימן נ) האריך בזה, והעלה להקל. ע"ש. ודון מינה ואוקי באתרין. ודו"ק כי קצרת י. +